

Osobitosti a podmienky výchovy a vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Vo všetkých organizačných formách vzdelávania je potrebné vytvárať deťom špecifické podmienky pre ich úspešné vzdelávanie a uspokojovanie ich špeciálnych výchovno - vzdelávacích potrieb.

Dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je dieťa, u ktorého je potrebné zabezpečiť ďalšie zdroje na podporu efektívnej výchovy a vzdelávania.

Pod „ďalšími zdrojmi“ rozumieme podmienky, ktoré je potrebné zabezpečiť navyše okrem typických podmienok pre vzdelávanie detí.

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby sú u dieťaťa diagnostikované školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie.

Špeciálnou výchovno-vzdelávacou potrebou je požiadavka na úpravu podmienok (obsahu, foriem, metód, prostredia a prístupov) vo výchove a vzdelávaní pre dieťa.

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby vyplývajú zo zdravotného znevýhodnenia alebo nadania alebo vývinu dieťaťa v sociálne znevýhodnenom prostredí, zohľadnenie ktorých mu zabezpečí rovnocenný prístup k vzdelávaniu, primeraný rozvoj schopností alebo osobnosti ako aj dosiahnutie primeraného stupňa vzdelania a primeraného začlenenia do spoločnosti.

Dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je spravidla:

a) dieťa so zdravotným znevýhodnením;

♦ dieťa so zdravotným postihnutím (s mentálnym postihnutím, so sluchovým postihnutím, so zrakovým postihnutím, s telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, s autizmom alebo inými pervazívnymi vývinovými poruchami, s viacnásobným postihnutím),

- ♦ dieťa v hraničnom pásme mentálnej retardácie s poruchou pozornosti,
- ♦ dieťa choré alebo zdravotne oslabené,
- ♦ dieťa s vývinovými poruchami (poruchou aktivity a pozornosti, s oneskoreným alebo nerovnomerným psychomotorickým vývinom);

b) dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia;

c) dieťa s nadaním;

- ♦ dieťa, ktoré má zariadením výchovného poradenstva a prevencie diagnostikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

Ďalšie zdroje sú rôzneho druhu, predovšetkým:

a) zabezpečenie odborného prístupu vo vzdelávaní – včasná špeciálno-pedagogická, psychologická, medicínska diagnostika, výchova a vzdelávanie podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, individuálna a skupinová práca s dieťaťom, používanie špeciálnych metód a foriem vyučovania, zaradenie špecifického obsahu, špecifický postup v hodnotení výchovno-vzdelávacích výsledkov, aplikácia alternatívnych foriem komunikácie, úzka spolupráca s rodičmi a iné, podľa individuálnej potreby konkrétneho dieťaťa, vyplývajúcej z odbornej diagnostiky;

- b) materiálne, ktoré zahŕňajú špeciálne vyučovacie pomôcky, kompenzačné pomôcky, prístroje, úpravy prostredia (napr. bezbariérový prístup) a iné;
- c) personálne – špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, logopéd, terapeut, asistent učiteľa, školský psychológ, nižší počet detí v triede, v prípade integrovaného vzdelávania zníženie počtu detí v triede, vzdelávanie učiteľov a iné;
- d) finančné na zabezpečenie špeciálnych materiálnych, odborných a personálnych podmienok.

Vzdelávacie štandardy sú spoločné pre výchovu a vzdelávanie všetkých detí. Vo vzťahu k deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa ich realizovanie prispôsobuje v maximálnej miere špeciálnym výchovno-vzdelávacím potrebám a rozvojovým možnostiam detí. Tak ako aj vo vzťahu k deťom, ktoré nemajú špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby učiteľia vytvárajú podmienky na účinný sebarozvoj osobnosti dieťaťa, hru, učenie, komunikáciu, atď.

Výchova a vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením.

Uskutočňuje sa:

- a) v školách pre deti so zdravotným znevýhodnením; tieto školy sú špeciálne školy,
- b) v ostatných školách:
  1. v špeciálnych triedach, ktoré sa zriaďujú spravidla pre deti s rovnakým druhom zdravotného znevýhodnenia; časť výchovno-vzdelávacieho procesu sa môže uskutočňovať v triede spoločne s ostatnými deťmi materskej školy; niektoré činnosti môže dieťa absolvovať mimo špeciálnej triedy,
  2. v triedach alebo výchovných skupinách spolu s ostatnými deťmi materskej školy; ak má takéto dieťa špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, je vzdelávané podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, ktorý vypracúva materská škola v spolupráci so školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie ; zákonný zástupca dieťaťa má právo sa s týmto programom oboznámiť.

Individuálny výchovno-vzdelávací program obsahuje:

- základné informácie o dieťati a vplyve jeho diagnózy na výchovno-vzdelávací proces,
- požiadavky na úpravu prostredia školy a triedy,
- modifikáciu obsahu vzdelávania,
- aplikáciu špeciálnych vzdelávacích postupov,
- špecifiká organizácie a foriem vzdelávania,
- požiadavky na zabezpečenie kompenzačných pomôcok a špeciálnych učebných pomôcok,
- zabezpečenie servisu odborníkov – špeciálneho pedagóga, liečebného pedagóga, psychológa, logopéda a iných.

Všetky špecifické úpravy sa vypracovávajú v individuálnom rozsahu a kvalite tak, aby zodpovedali špeciálnym výchovno-vzdelávacím potrebám konkrétneho dieťaťa.

Individuálny výchovno-vzdelávací program **vypracováva učiteľ v spolupráci so špeciálnym pedagógom a ďalšími zainteresovanými odbornými pracovníkmi zariadenia výchovného poradenstva a prevencie.**

Individuálny výchovno-vzdelávací program podpisuje riaditeľ školy, učiteľ, špeciálny pedagóg a zákonný zástupca dieťaťa.

Individuálny výchovno-vzdelávací program sa môže upravovať a doplňovať podľa aktuálnych špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa. Zmeny je potrebné konzultovať so všetkými zainteresovanými odborníkmi a zákonným zástupcom dieťaťa.

Špeciálne materské školy a materské školy, v ktorých sa vzdelávajú deti so zdravotným znevýhodnením pri tvorbe školských vzdelávacích programov prihliadajú na druh postihnutia detí.

V rámci školských vzdelávacích programov sú zaradené v obsahu aj špecifické témy (vývinová stimulácia kognitívno - psychomotorických funkcií, individuálna logopedická starostlivosť, individuálna tyflopédická starostlivosť, komunikačné zručnosti, posunkový jazyk a iné).

Pri výchove a vzdelávaní detí so zdravotným znevýhodnením sa používajú alternatívne formy komunikácie (posunkový jazyk, Braillovo písmo – v materskej škole nie jeho osvojenie, náhradné formy komunikácie).

Začlenenie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do tried spolu s ostatnými deťmi alebo do špeciálnych tried ovplyvní tvorbu školského vzdelávacieho programu.

Výchova a zdelávanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Sociálne znevýhodnené prostredie (znevýhodnenie chudobou alebo kultúrou)

– definujeme ako prostredie, ktoré vzhľadom na sociálne a jazykové podmienky nedostatočne stimuluje rozvoj mentálnych, vôľových a emocionálnych vlastností jednotlivca, nepodporuje jeho efektívnu socializáciu a neposkytuje dostatok primeraných podnetov pre rozvoj osobnosti. Spôsobuje sociálno-kultúrnu depriváciu, deformuje intelektuálny, mravný a citový rozvoj jednotlivca a z aspektov edukácie ho z týchto dôvodov považujeme za osobu so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby dieťaťa sú požiadavky na špeciálne usporiadanie podmienok, organizácie a realizácie výchovno-vzdelávacieho procesu tak, aby zodpovedali osobitostiam dieťaťa, ktorého telesný, psychický alebo sociálny vývin sa výrazne líši od štandardného vývinu.

Sociálne znevýhodnené prostredie (ďalej SZP) je pre dieťa rodina:

- ◆ ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi a príjem rodiny je najviac vo výške životného minima,
- ◆ v ktorej aspoň jeden z rodičov (alebo opatrovník) patrí do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie,
- ◆ v ktorej najvyššie ukončené vzdelanie rodičov je základné, alebo aspoň jeden z rodičov nemá ukončené základné vzdelanie,
- ◆ ktorá má neštandardné bytové a hygienické podmienky (napr. dieťa nemá vyhradené miesto na hru, nemá vlastnú posteľ, nie je zavedená elektrická prípojka a pod.).

Špecifickým cieľom výchovy a vzdelávania detí zo SZP je prostredníctvom eliminácie alebo odstránenia hendikepov vyplývajúcich zo sociálneho znevýhodnenia (komunikačné schopnosti, kultúrne a sociálne vylúčenie, hygienické návyky...) dosiahnuť primeraný rozvoj ich schopností tak, aby boli pripravení na školské vzdelávanie.

V rámci vzdelávacieho programu je dôležité:

- ♦ motivovať k zvýšenej účasti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia na predškolskej príprave už od veku 4 rokov (odôvodnenie: včasnou predškolskou prípravou sa dosiahne potrebná pripravenosť na vstup detí na plnenie povinnej školskej dochádzky, čím sa eliminujú riziká školskej neúspešnosti a dieťa získa základné sociálne a spoločenské návyky potrebné pre jeho plynulé a bezproblémové začlenenie do procesu vzdelávania),
- ♦ zabezpečiť povinnú predškolskú prípravu 5-ročných detí a následne postupne zvoliť uplatnenie dočasných vyrovnávacích opatrení pre výchovu 4-ročných detí,
- ♦ zabezpečiť asistenta učiteľa, ktorý v prípade detí zo zmiešaného národnostného prostredia ovládajú aj ich materinský jazyk,
- ♦ realizovať programy orientované na zlepšenie spolupráce rodičov rómskych detí s materskými školami,
- ♦ zabezpečiť spoluprácu s neformálnymi komunitnými centrami, ktoré sa zaoberajú vzdelávaním detí vrátane materských centier pre budúce matky a matky s deťmi,
- ♦ pred prechodom na školské vzdelávanie zabezpečiť testovanie školskej spôsobilosti výlučne centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie na základe sociálno-kultúrne nezávislých testov školskej spôsobilosti pre 6 – 7-ročné deti, ktoré rešpektujú špecifiká v oblasti poznania a skúseností detí so sociálne znevýhodneného prostredia, najmä u detí z prostredia národnostných menšín.

Výchova a vzdelávanie detí so sociálne znevýhodneného prostredia sa uskutočňuje v materských školách v bežných triedach alebo výchovných skupinách spolu s ostatnými deťmi materskej školy.

Ak má dieťa špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, je vzdelávané podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, ktorý vypracúva materská škola v spolupráci so školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie ; zákonný zástupca dieťaťa má právo sa s týmto programom oboznámiť.

Individuálny výchovno-vzdelávací program obsahuje:

- ♦ základné informácie o dieťati a vplyve sociálneho a kultúrneho prostredia na výchovno - vzdelávací proces,
- ♦ požiadavky na úpravu prostredia školy a triedy,
- ♦ modifikáciu obsahu vzdelávania,
- ♦ aplikáciu špeciálnych vzdelávacích postupov,
- ♦ špecifiká organizácie a foriem vzdelávania,
- ♦ požiadavky na zabezpečenie vhodných pomocných učebných pomôcok,
- ♦ zabezpečenie servisu odborníkov – asistenta učiteľa, špeciálneho pedagóga,
- ♦ psychológa a iných špecialistov.

Všetky špecifické úpravy sa vypracovávajú na individuálnej báze tak, aby zodpovedali špeciálnym výchovno-vzdelávacím potrebám konkrétneho dieťaťa. Individuálny výchovno - vzdelávací program vypracováva pedagóg v spolupráci s asistentom učiteľa a so špeciálnym pedagógom, prípadne ďalšími zainteresovanými odbornými pracovníkmi a podľa možnosti aj rodičmi (zákonnými zástupcami) detí podľa potreby. Individuálny výchovno-vzdelávací program podpisuje riaditeľ školy, učiteľ, špeciálny pedagóg a zákonný zástupca dieťaťa. Individuálny výchovno-vzdelávací program sa môže upravovať a dopĺňať podľa aktuálnych špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa. Zmeny je potrebné konzultovať so všetkými zainteresovanými odborníkmi a zákonným zástupcom dieťaťa.

Výchova a vzdelávanie nadaných detí.

V materskej škole si vyžaduje špecifický prístup, metódy, formy i obsah. Výchova a vzdelávanie detí s nadaním sa uskutočňuje v materských školách (podľa školského zákona) so zameraním na rozvoj:

- a) intelektového nadania (všeobecného intelektového nadania; špecifického intelektového nadania),
- b) umeleckého nadania,
- c) športového nadania,
- d) praktického nadania.

Intelektovým nadaním detí sa rozumejú vysoko nadpriemerne rozvinuté poznávacie schopnosti v jednej alebo viacerých intelektových oblastiach.

Deti so všeobecným intelektovým nadaním sú deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na základe diagnostiky vykonanej zariadením výchovnej prevencie a poradenstva.

Umelecké nadanie detí sa prejavuje v niektorej z umeleckých oblastí, a to najmä vo výtvarnej, hudobnej, literárno-dramatickej, tanečnej.

Športové (alebo všeobecné pohybové) **nadanie** detí sa prejavuje v niektorej z oblastí individuálneho alebo kolektívneho športu.

Praktické nadanie detí sa prejavuje vysokou úrovňou manuálnych zručností v konkrétnych praktických činnostiach.

Výchova a vzdelávanie detí s nadaním sa uskutočňuje prostredníctvom vzdelávacích programov zameraných na príslušné nadanie.

V materských školách so zameraním **podľa druhu nadania** sa vytvárajú podmienky pre rozvoj príslušného nadania detí **s uplatňovaním špecifických výchovných a vzdelávacích metód a organizačných foriem výchovy a vzdelávania.**

Pre rozvíjanie nadania vytvárajú inštitucionálne podmienky zriaďovatelia, individuálne podmienky materské školy. Individuálne podmienky pre rozvíjanie nadania sa deťom s nadaním vytvárajú tým, že sa im umožní: vzdelávať sa v predmetoch alebo oblastiach vzdelávacieho programu základnej školy v materskej škole alebo prijatie do základnej školy pred dosiahnutím šiesteho roku veku.

Zaradenie detí s nadaním sa zohľadní pri tvorbe školského vzdelávacieho programu.

Výchova a vzdelávanie **detí zo sociálne znevýhodneného prostredia** sa realizuje v súlade so zákonom o výchove a vzdelávaní (školským zákonom). Pre výchovu a vzdelávanie týchto detí materské školy vytvárajú individuálne podmienky v školských vzdelávacích programoch. Individuálnymi podmienkami sú:

- vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu,
- úprava organizácie výchovy a vzdelávania,
- úprava prostredia, v ktorom sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje,
- využitie špecifických metód a foriem výchovy a vzdelávania.